

พฤติกรรมการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร Participatory Solid Waste Management Behavior among the Muslim Community in Nong Chok District, Bangkok

จารุวรรณ เกษมทรัพย์¹ และพรเพ็ญ กัดไวยเนตร²
Charuvan Kasemsap¹ and Pornphen Kladvaiyanate²

Received: June 9, 2026

Revised: August 4, 2026

Accepted: August 6, 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบพฤติกรรมการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ก่อนและหลังการดำเนินโครงการ และ 2) ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ตั้งแต่เดือนเมษายน 2566 ถึง เดือนตุลาคม 2567 โดยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างคัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วยผู้นำชุมชน และสมาชิกแต่ละครัวเรือนของชุมชน จำนวน 60 คน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อมูลส่วนบุคคล ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ ทักษะคิดในการจัดการขยะ พฤติกรรมการจัดการขยะ ที่มีค่าความเชื่อมั่นโดยวิธีอัลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.869 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการจัดการขยะก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมด้วยสถิติ t-test พบว่าสมาชิกในครัวเรือนมีพฤติกรรมหลังเข้าร่วมโครงการดีขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ค่า p -value อยู่ระหว่าง 0.000 ถึง 0.037) โดยเฉพาะในด้านการคัดแยกขยะ การเก็บรวบรวมขยะรีไซเคิล เพื่อจำหน่าย และการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ซ้ำ (Reuse) ในขณะที่ ความรู้ การมีส่วนร่วม ทักษะคิด มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

คำสำคัญ: การจัดการขยะมูลฝอย, การมีส่วนร่วม, ชุมชนมุสลิม

Abstract

The objectives of this research were to: (1) compare the participatory solid waste management behaviors of the Muslim community in Nong Chok District, Bangkok, before and after the project implementation, and (2) examine the factors influencing these participatory solid waste management behaviors. The study was conducted from April 2023 to October 2024 using a participatory action research approach. The sample was selected using purposive sampling, comprising community leaders and household members. A total of 60 participants were recruited. Data were collected through a questionnaire covering personal information, knowledge of waste management, attitudes toward waste management, and waste management behaviors.

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการจัดการงานวิศวกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต อีเมล: charuvan.kas@kbu.ac.th.

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาการออกแบบนิเทศศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต อีเมล: phen.toy@gmail.com

¹ Assistant Professor Engineering Management Graduate School Kasem Bundit University, Email: charuvan.kas@kbu.ac.th

² Assistant Professor Visual Communication Design Faculty of Architecture Kasem Bundit University,
Email: phen.toy@gmail.com

The instrument demonstrated a reliability coefficient of 0.869 as measured by Cronbach's alpha. Statistical analyses included percentages, means, standard deviations, and t-tests for hypothesis testing.

A comparison of mean waste management behavior scores before and after participation in the participatory waste management program, using the t-test, revealed that household members demonstrated significantly improved behaviors following program participation at the 0.05 level of statistical significance (p-values ranging from 0.000 to 0.037). Notably, improvements were observed in waste sorting, collection of recyclable materials for sale, and reuse of waste materials. Furthermore, knowledge, participation, and attitudes were significantly associated with household solid waste management behaviors at the 0.05 level of statistical significance.

Keyword: Solid Waste Management, Participated Community, Islamic Community

บทนำ

การพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ส่งผลให้มีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้น พบว่าในปี พ.ศ. 2566 ปริมาณขยะมูลฝอยจากชุมชน ประมาณ 26.95 ล้านตัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 5 จากปี พ.ศ. 2565 โดยกรุงเทพมหานคร มีปริมาณขยะมูลฝอยมากที่สุด ปริมาณ 12,748 ตันต่อวัน โดยขยะร้อยละ 26 ถูกคัดแยกเพื่อนำกลับไปใช้ประโยชน์ระดับครัวเรือน ในขณะที่ร้อยละ 74 ถูกรวบรวมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปกำจัด ณ สถานที่กำจัดมูลฝอย (กรมควบคุมมลพิษ, 2567) ดังนั้นการลดปริมาณขยะมูลฝอย ที่ต้องนำไปกำจัดให้น้อยที่สุด โดยการจัดการขยะเป็นศูนย์ (Zero Waste) ตามแนวนโยบาย 3Rs (Reduce, Reuse, Recycle) ควรดำเนินการด้วยวิธีการลดปริมาณมูลฝอยจากแหล่งกำเนิด และคัดแยกขยะมูลฝอย เพื่อสะดวกต่อการหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ โดยให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ (สุกษา คงจันทร์ และคณะ, 2564) โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ การสนับสนุนทางสังคม (นภัส นาใจตรง และนรินทร์ สังข์รักษา, 2562) การรับรู้ (วันวิสาข์ คงพิรุณ และคณะ, 2560; วิรุทธิ์ เอี่ยมสทเกียรติ และวิราสิริ วสิริสิริ, 2565; นรา ระวาดชัย และคณะ, 2565) การมีทัศนคติ จิตสาธารณะ (วันวิสาข์ คงพิรุณ และคณะ, 2560; วิรุทธิ์ เอี่ยมสทเกียรติ และวิราสิริ วสิริสิริ, 2565; กนกวรรณ ศรีมณี และโชติ บดีรัฐ, 2565; จตุพร ไกรกิจราษฎร์ และโชติ บดีรัฐ, 2565)

ชาวมุสลิมในหัวเมืองทางใต้บนแหลมมลายู เช่น เมืองนครศรีธรรมราช เมืองไทรบุรี รวมถึงปัตตานี ถือเป็นประเทศราชของกรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ โดยได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานตามฝั่งคลองขานเมืองหลวงอย่างกระจุกกระจาย ได้แก่ บริเวณทุ่งครุในพระประแดง บางคอแหลม มหานคร พระโขนง คลองตัน มินบุรี หนองจอก และพื้นที่อื่น ๆ ในภาคกลาง เช่น ฉะเชิงเทรา เพชรบุรี อยุธยา นนทบุรี เป็นต้น โดยเฉพาะ “หนองจอก” ซึ่งเดิมเป็นเพียงทุ่งราบมาก่อน แต่เมื่อเข้าสู่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีพระราชกระแสรับสั่งให้ขุดคลองแสนแสบขึ้น ซึ่งทำให้ชาวมุสลิมที่อาศัยในบริเวณนั้นได้ประโยชน์เรื่องการเพาะปลูกไปด้วย รวมถึงกรุงเทพฯ ก็มีนโยบายให้ชาวมุสลิมเป็นกำลังสำคัญเรื่องเสบียง เพื่อศึกสงครามและความเป็นอยู่ จึงทำให้กลุ่มมุสลิมเหล่านั้นตั้งหลักถิ่นฐานและประกอบอาชีพนี้สืบต่อมาหลายชั่วอายุคน (ปติวลดดา บวรศักดิ์, 2569) และช่วงทศวรรษที่ 2550 ชุมชนมุสลิมเขตหนองจอกมีการอพยพเคลื่อนย้ายมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยปัจจัยทางด้านเชื้อชาติและศาสนา ทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือญาติและยึดมั่นในหลักศรัทธาและหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลามเป็นกรอบในการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนที่สืบทอดมาอย่างลูกหลาน (พรพรรณ โปร่งจิต, 2565) ซึ่งในศาสนาอิสลาม พระเจ้าผู้ทรงสร้างโลก และสรรพสิ่งคือ อัลลอฮ์ (Allah) ได้กำหนดให้มนุษย์มีหน้าที่รักษาสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นเกี่ยวกับความสะอาดที่เป็นส่วนหนึ่ง

ของความศรัทธา ซึ่งสอดคล้องกับพฤติกรรมในการจัดการขยะ ทั้งในด้านการคัดแยกขยะ ซึ่งจะสนับสนุนให้เกิดการหมุนเวียนทรัพยากรมาใช้ใหม่ นั่นคือ การจัดการขยะไม่ได้ถูกขับเคลื่อนด้วยแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ (เช่น การขายขยะ) หรือการบังคับทางกฎหมายเป็นหลัก แต่ขับเคลื่อนด้วยแรงจูงใจทางศีลธรรม (Moral Incentives) ที่หยั่งรากในอัตลักษณ์และวิถีความเชื่อของชุมชนมุสลิม (วงจันทร์ นุ่นคง และกิตติยา โต๊ะทอง, 2560)

การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน (Implementation) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เปิดโอกาสให้มีการประชุมเพื่อระดมความคิด แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้าใจถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัด และศักยภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ สร้างแนวทางการพัฒนา สร้างแนวทางปฏิบัติ ด้วยกระบวนการระดมพลังสร้างสรรค์ชุมชน (Appreciation Influence Control: AIC) (อรพินท์ สฟโซชชัย, 2537) โดยความร่วมมือของประชาชนในพื้นที่และองค์กรในท้องถิ่น การสนับสนุนด้านวิชาการโดยเจ้าหน้าที่วิทยากร เครือข่ายภายนอก (สุปรียา แก้วสวัสดิ์ และคณะ, 2559) จะเป็นปัจจัยหล่อหลอมเยาวชนได้ดี (สุปรียา แก้วสวัสดิ์ และคณะ, 2562) ตลอดจนผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งและอุทิศตนให้ชุมชน มีความเป็นกันเองทำงานร่วมกับชุมชนได้เป็นอย่างดี สามารถนำความรู้และภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในการจัดการปัญหาที่มีความสอดคล้องกับสภาพของชุมชน รวมถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกัน จึงได้สะท้อนออกมาเป็นการจัดการปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในชุมชน (กิตติยา โต๊ะทอง, 2565) โดยรูปแบบการจัดการขยะอินทรีย์ในชุมชน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมตามแนวทาง PAOR (Planning–Action–Observation–Reflection) ซึ่งประกอบด้วยการวางแผน ดำเนินการ สังเกตผล และสะท้อนผล โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำ และหน่วยงานท้องถิ่นเป็นกลไกขับเคลื่อน ส่งผลให้เกิดการนำขยะอินทรีย์ไปใช้ประโยชน์ผ่านการทำปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (เพ็ญมาศ สุนทรจิตต์ และคณะ, 2568)

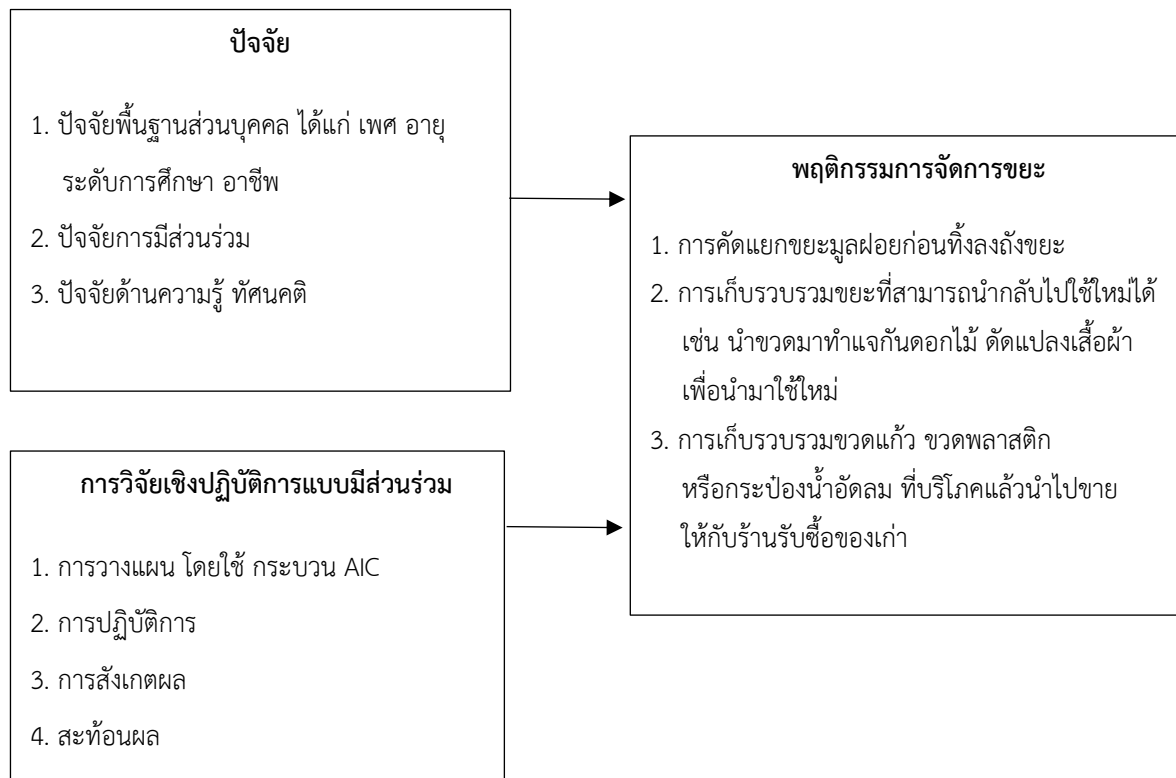
ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก ผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยประยุกต์ใช้กระบวนการระดมพลังสร้างสรรค์ชุมชน (AIC) โดยใช้จิตวิญญาณภายในของผู้คนในชุมชนมุสลิมในด้านความสะอาดที่เป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา เพื่อสร้างความตระหนักรู้ร่วมกันในการจัดการขยะ โดยใช้หลักศาสนาเป็นแรงขับเคลื่อน โดยการกำหนดกติกาชุมชนร่วมกันในการพัฒนาเป็นชุมชนที่มีการจัดการขยะเป็นศูนย์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังโครงการของชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

กรอบแนวคิดและสมมติฐาน

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวทาง PAOR (Planning–Action–Observation–Reflection) ซึ่งประกอบด้วยการวางแผน ดำเนินการ สังเกตผล และสะท้อนผล ดังภาพ 1

ภาพ 1 กรอบแนวคิดโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวทาง PAOR ในการจัดการขยะ

สมมติฐาน

1. สมาชิกของชุมชนที่มีปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคลแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจัดการขยะแตกต่างกัน
2. สมาชิกของชุมชนที่มีปัจจัยการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน มีพฤติกรรมจัดการขยะแตกต่างกัน
3. สมาชิกของชุมชนที่มีปัจจัยด้านความรู้ ทักษะ แตกต่างกัน มีพฤติกรรมจัดการขยะแตกต่างกัน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

พื้นที่ศึกษาครั้งนี้ คือ ชุมชนเลียบบคลอง 13 เขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยประชากร 176 หลังคาเรือน หรือจำนวนประชากร 757 คน โดยประชากรส่วนใหญ่ ร้อยละ 98 นับถือศาสนาอิสลาม

1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ทำการสุ่มตัวอย่างแบบความน่าจะเป็น (Probability Sampling) แบบ สโนว์บอลล์ หรือแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) ตัวแทนครัวเรือน เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย จำนวน 60 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน และสมาชิก

ของครัวเรือน ที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปี ขึ้นไป ยินดีและให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม โดยมีระยะเวลาตั้งแต่ 1 เมษายน 2566 ถึง 31 ตุลาคม 2567

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถาม ได้แก่

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วย เพศ อายุ อาชีพ ระดับการศึกษา เป็นแบบเลือกตอบ (Checklist)

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ โดยเป็นคำถามแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) ประกอบด้วยคำถามแบบ 3 ตัวเลือก โดย การมีส่วนร่วมทุกครั้งให้ 3 คะแนน บางครั้งให้ 2 คะแนน ไม่เคยให้ 1 คะแนน รวมทั้งหมด 10 ข้อ คะแนนทั้งหมด 30 คะแนน และแบ่งเกณฑ์ของคะแนนเป็นระดับการมีส่วนร่วม ดังนี้

ระดับการมีส่วนร่วมต่ำ หมายถึง ได้คะแนนการมีส่วนร่วม 1.00–1.67

ระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง หมายถึง ได้คะแนนการมีส่วนร่วม 1.68–2.34

ระดับการมีส่วนร่วมสูง หมายถึง ได้คะแนนการมีส่วนร่วม 2.35–3.00

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความรู้การจัดการขยะ รวมทั้งหมด 20 ข้อ คะแนนรวมทั้งหมด 20 คะแนน โดยใช้คะแนนคำตอบที่ถูกต้อง 1 คะแนน คำตอบผิด 0 คะแนน โดยมีค่าความยากง่าย (Difficulty Index) อยู่ในช่วง 0.20–0.80

ส่วนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับทัศนคติในการจัดการขยะ เป็นคำถามแบบมาตราประเมินค่า (Rating Scale) ประกอบด้วยคำถามแบบ 3 ตัวเลือก โดยใช้คะแนนคำตอบจากเห็นด้วยให้ 3 คะแนน ถึงไม่เห็นด้วยให้ 1 คะแนน รวมทั้งหมด 10 ข้อ คะแนนรวมทั้งหมด 30 คะแนน และแบ่งเกณฑ์ของคะแนนเป็นระดับทัศนคติ ดังนี้

ระดับทัศนคติน้อยที่สุด หมายถึง ได้คะแนนทัศนคติ 1–1.5

ระดับทัศนคติน้อย หมายถึง ได้คะแนนทัศนคติ 1.51–2.5

ระดับทัศนคติปานกลาง หมายถึง ได้คะแนนทัศนคติ 2.51–3.5

ระดับทัศนคติมาก หมายถึง ได้คะแนนทัศนคติ 3.51–4.50

ระดับทัศนคติมากที่สุด หมายถึง ได้คะแนนทัศนคติ 4.51–5.0

ส่วนที่ 5 เป็นแบบสอบถามด้านพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอย เป็นคำถามแบบมาตราประเมินค่า ประกอบด้วยคำถามแบบ 3 ตัวเลือก คือ มาก/มีการปฏิบัติเป็นประจำ ได้ 3 คะแนน ปานกลาง/มีการปฏิบัติเป็นครั้งคราว น้อย/มีการปฏิบัติแต่ไม่บ่อย ได้ 2 คะแนน น้อย/ไม่เคยมีการปฏิบัติ ได้ 1 คะแนน จำนวน 20 ข้อ คะแนนรวมทั้งหมด 60 คะแนน และแบ่งเกณฑ์ของคะแนนเป็นระดับการปฏิบัติ ดังนี้

ระดับการปฏิบัติน้อยที่สุด หมายถึง ได้คะแนนการปฏิบัติ 1–1.5

ระดับการปฏิบัติน้อย หมายถึง ได้คะแนนการปฏิบัติ 1.51–2.5

ระดับการปฏิบัติปานกลาง หมายถึง ได้คะแนนการปฏิบัติ 2.51–3.5

ระดับการปฏิบัติมาก หมายถึง ได้คะแนนการปฏิบัติ 3.51–4.50

ระดับการปฏิบัติมากที่สุด หมายถึง ได้คะแนนการปฏิบัติ 4.51–5.0

ผู้ศึกษาได้นำแบบสอบถามไปหาความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยให้ผู้เชี่ยวชาญที่ทรงคุณวุฒิ และมีประสบการณ์ จำนวน 3 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องมือ มีค่าความสอดคล้อง (Index of Item–Objective Congruence) อยู่ระหว่าง 0.66–1.00 หลังจากนั้นจึงนำมาปรับปรุงแก้ไข และทดสอบความเชื่อมั่นโดยวิธีอัลฟาของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.869

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยนี้ดำเนินการภายใต้กรอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกๆ ของกระบวนการ PAOR ทั้งนี้ได้เก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน โดยข้อมูลเชิงปริมาณได้จากการใช้แบบสอบถามกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนก่อนและหลังการดำเนินกิจกรรม เพื่อประเมินความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมในการจัดการขยะอินทรีย์ โดยแบบสอบถามใช้เก็บข้อมูลพื้นฐาน เช่น อายุ เพศ อาชีพ ระดับการศึกษา และพฤติกรรมการจัดการขยะในครัวเรือน และใช้วัดระดับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรม โดยใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบ Likert Scale ในขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพได้จากการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน และผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็นเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาขยะ แนวทางการจัดการ การสังเกต เพื่อติดตามพฤติกรรมจริงของครัวเรือนในการแยกขยะและนำไปใช้ประโยชน์ บันทึกภาคสนาม เพื่อรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมระหว่างกระบวนการ เช่น ความคิดเห็น ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม

กระบวนการ PAOR ดำเนินการภายใต้กรอบของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวางแผน (Plan) โดยทีมผู้วิจัยจัดประชุมระดมความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมประชุมจากผู้นำชุมชน และตัวแทนประชาชน ร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา เสนอความคิดเห็น แนวทางแก้ไขร่วมกัน และกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาการจัดการขยะในชุมชน โดยใช้จิตวิญญาณภายในของผู้คนในชุมชนมุสลิมในด้านความสะอาดที่เป็นส่วนหนึ่งของความศรัทธา ในการจัดการขยะ 4 ประเภท คือ 1) ขยะอินทรีย์ 2) ขยะรีไซเคิล 3) ขยะทั่วไป 4) ขยะอันตราย โดยจัดการขยะตามหลัก 3Rs ได้แก่ 1) Reduce (คิดก่อนใช้) 2) Reuse (การใช้ซ้ำ) และ 3) Recycle (นำกลับมาใช้ใหม่) ดังภาพ 2

ขั้นตอนที่ 2 การปฏิบัติการ (Action) โดยชุมชนร่วมกันจัดทำโครงการ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย เพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในการจัดการขยะเป็นศูนย์ และลดรายจ่าย สร้างรายได้ของแต่ละครัวเรือน ดังภาพ 2

ขั้นตอนที่ 3 การสังเกตผล (Observation) โดยทีมผู้วิจัยมีการติดตามประเมินผล ทุก 1 เดือน เพื่อสอบถามผู้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนที่ร่วมทำกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ในด้านอุปสรรคของการดำเนินโครงการ รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ และบันทึกผลการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนผล (Reflect) โดยทีมผู้วิจัยประเมินความก้าวหน้า และสะท้อนความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อปรับปรุงและพัฒนาารูปแบบให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

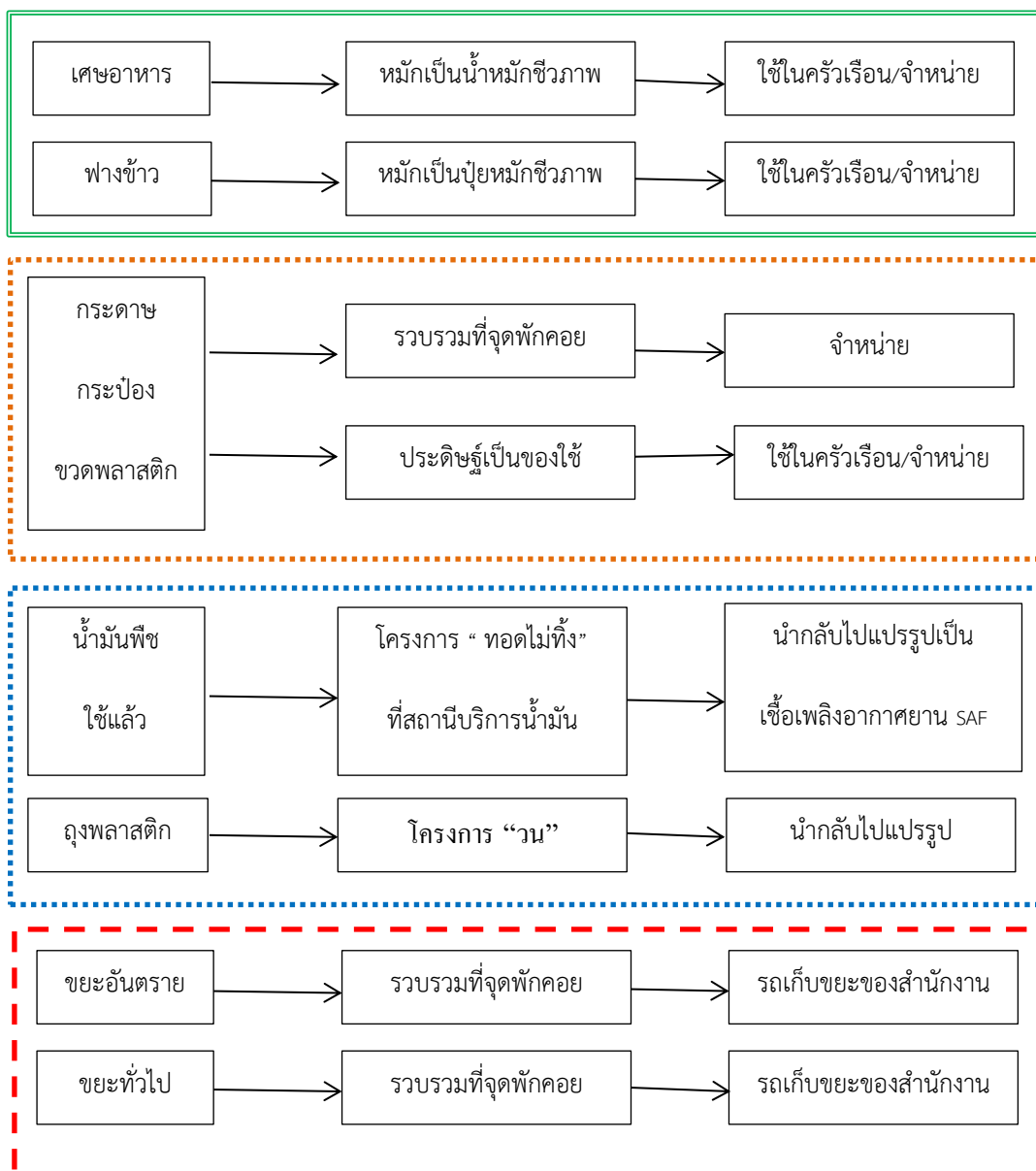
การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS (Statistical Package for Social Science)

4.1 สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation: S.D.) ในส่วนของข้อมูลส่วนบุคคล รูปแบบการจัดการขยะ การได้รับข่าวสารในการจัดการขยะ การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย ทักษะในการจัดการขยะมูลฝอย และพฤติกรรมในการจัดการขยะมูลฝอย

4.2 สถิติที่ใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์ ใช้ไคสแควร์ (Chi-Square) ระหว่างปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอย และเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยระดับความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในกลุ่มตัวอย่างก่อน (Pre-test) และหลัง (Post-test) ด้วยสถิติ Paired Sample t-test กำหนดนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content analysis) โดยจัดกลุ่มเนื้อหาตามประเด็น วิเคราะห์ความสอดคล้องอย่างเป็นระบบ และสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อใช้ในการปรับปรุงรูปแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วม

การวิจัยครั้งนี้ ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เลขที่ R002/66P ระหว่างวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2566 – 20 กุมภาพันธ์ 2567 ข้อมูลทั้งหมดจะไม่มีมีการระบุชื่อ และจะถูกเก็บไว้
เป็นความลับ ซึ่งจะนำเสนอในภาพรวมเท่านั้น

ภาพ 2 โครงการการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนการปฏิบัติการ

สรุปผล

จากการวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยดังนี้

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังโครงการของชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

ระดับการมีส่วนร่วมในการวางแผนในการจัดหาเงินทุนในการจัดการขยะก่อนโครงการ 2.09 ± 0.81 เพิ่มขึ้นเป็น 2.51 ± 0.59 ภายหลังการดำเนินโครงการ ระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการให้ความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นการแก้ไขขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น จาก 1.58 ± 0.60 ก่อนโครงการ เป็น 1.71 ± 0.45 ภายหลังการดำเนินโครงการ และระดับการมีส่วนร่วมในการดำเนินการชวนสมาชิกครัวเรือน เพื่อนบ้านในการแก้ไขปัญหา เพิ่มขึ้น จาก 1.53 ± 0.64 ก่อนโครงการ เป็น 1.71 ± 0.49 ภายหลังการดำเนินโครงการ แสดงดังตาราง 1 แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีส่วนร่วมในการจ่ายค่าธรรมเนียมรายเดือน (เช่น ค่าเก็บขยะของเทศบาล หรือองค์การบริหารส่วนตำบล) ให้ความร่วมมือแยกขยะอย่างชัดเจนก่อนทิ้งทั้งขยะลงถังตามจุดที่จัดไว้ และสร้างพื้นที่เรียนรู้ต้นแบบในชุมชนมากขึ้น

ตาราง 1 การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชน

การมีส่วนร่วม	ก่อนโครงการ		หลังโครงการ	
	ค่าเฉลี่ย $\pm$ SD	แปลผล	ค่าเฉลี่ย $\pm$ SD	แปลผล
ด้านการวางแผน				
การประชุมเพื่อพิจารณาหาสาเหตุของปัญหาขยะ	1.85 ± 0.65	ปานกลาง	1.79 ± 0.41	ปานกลาง
การจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุของปัญหาขยะ	1.88 ± 0.69	ปานกลาง	1.78 ± 0.42	ปานกลาง
การแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบในการจัดการขยะ	1.92 ± 0.75	ปานกลาง	1.83 ± 0.45	ปานกลาง
การวางแผนจัดหาเงินทุนในการจัดการขยะ	2.09 ± 0.81	ปานกลาง	2.51 ± 0.59	สูง
การวางแผนจัดหาอุปกรณ์ทำความสะอาด ถึงขยะ	1.86 ± 0.75	ปานกลาง	2.04 ± 0.44	ปานกลาง
ด้านการดำเนินการ				
ให้ความร่วมมือ ในการดำเนินกิจกรรมแก้ไขขยะ	1.58 ± 0.60	ต่ำ	1.71 ± 0.45	ปานกลาง
ชวนสมาชิกครัวเรือน เพื่อนบ้านในการแก้ไขปัญหา	1.53 ± 0.64	ต่ำ	1.71 ± 0.49	ปานกลาง
ทำปุ๋ยหมัก หรือนำหมักชีวภาพ ในครัวเรือน	2.09 ± 0.87	ปานกลาง	2.04 ± 0.62	ปานกลาง
ด้านการประเมินผลและรับทราบผลการดำเนินการ				
มีส่วนร่วมประเมินผลการจัดการขยะมูลฝอย	1.86 ± 0.76	ปานกลาง	1.71 ± 0.45	ปานกลาง

การจัดการขยะอันตราย ประเภทขวดบรรจุภัณฑ์ยาล้างห้องน้ำ ขวดบรรจุยาฆ่าแมลง หลอดไฟ ถ่านไฟฉาย หน้ากากอนามัย มีการรวบรวมให้สำนักงานเขต กำจัดเพิ่มขึ้น จากก่อนโครงการ ในช่วงร้อยละ 77-83 ไปเป็นหลังโครงการ ช่วง 94-100 ในขณะที่การจัดการขยะทั่วไป ประเภทโฟมเปื้อนอาหาร ถุงพลาสติกใส่อาหาร มีการรวบรวมให้สำนักงานเขต กำจัดเพิ่มขึ้น จากก่อนโครงการ ร้อยละ 75 ไปเป็นหลังโครงการ 100 และการจัดการขยะรีไซเคิล ประเภทกระป๋องน้ำดื่ม ขวดน้ำพลาสติก ขวดแก้ว กระดาษขาว มีการรวบรวม เพื่อนำไปขาย เพิ่มขึ้นจากก่อนโครงการ ร้อยละ 79 ไปเป็นหลังโครงการ 97 แสดงดังภาพ 3

แสดงให้เห็นว่าประชาชนเข้าใจประเภทของขยะ รับรู้ถึงผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของขยะ สามารถ "แยกแยะ" ได้อย่างถูกต้องสูงขึ้น ส่งผลให้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่ "การคัดแยกต้นทาง" อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

การทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ t-test เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยพฤติกรรมก่อนและหลังโครงการของชุมชน พบว่า ได้ค่า (sig.) เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่าค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 แสดงดังตาราง 2 แสดงว่าประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมในการจัดการขยะในทิศทางที่ดีขึ้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะพฤติกรรมในการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้งลงถังขยะ การเก็บรวบรวมขวดหรือกระป๋องน้ำอัดลมที่บริโภคแล้วนำไปขาย โดยพบว่า ก่อนดำเนินการ ประชาชนมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้งลงถังขยะ อยู่ที่ 3.60 ± 0.99 หลังดำเนินการ คะแนนพฤติกรรมเพิ่มขึ้น เป็น 4.62 ± 0.65 และก่อนดำเนินการ ประชาชนมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเก็บรวบรวมขวดแก้ว ขวดพลาสติก หรือกระป๋องน้ำอัดลม ที่บริโภคแล้วนำไปขายให้กับร้านรับซื้อของเก่า อยู่ที่ 4.09 ± 1.21 และหลังดำเนินการคะแนนพฤติกรรมเพิ่มขึ้น เป็น 4.76 ± 0.60 แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีการนำแนวทางไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันมากขึ้น ในขณะที่ประชาชนมีคะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการเก็บรวบรวมขยะที่สามารถนำกลับไปใช้ใหม่ได้ เช่น นำขวดมาทำแจกันดอกไม้ ดัดแปลงเสื้อผ้าเพื่อนำมาใช้ใหม่ อยู่ที่ 4.54 ± 0.73 และหลังดำเนินการคะแนนพฤติกรรมลดลง เป็น 3.51 ± 1.41 แสดงให้เห็นว่าประชาชนมีการนำขยะที่สามารถนำกลับไปใช้ใหม่ได้ ไปขาย เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนมากขึ้น

ภาพ 3 ร้อยละของการจัดการขยะก่อนและหลังโครงการ

ตาราง 2 คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรมการจัดการขยะของชุมชนก่อนและหลังการเข้าร่วมโครงการ

พฤติกรรมการจัดการขยะของชุมชน	ก่อนโครงการ (n=60)		หลังโครงการ (n=60)		p-value (1-tailed)
	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ค่าเฉลี่ย	S.D.	
การคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้งลงถังขยะ	3.60	0.99	4.62	0.65	0.000*
การเก็บรวบรวมขยะที่สามารถนำไปใช้ใหม่ได้ เช่น นำขวดมาทำแจกันดอกไม้ ดัดแปลงเสื้อผ้าเพื่อนำมาใช้ใหม่	4.54	0.73	3.51	1.41	0.000*
การเก็บรวบรวมขวดแก้ว ขวดพลาสติกหรือกระป๋องน้ำอัดลม ที่บริโภคแล้วนำไปขายให้กับร้านรับซื้อของเก่า	4.09	1.21	4.76	0.60	0.000*

* หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < 0.05

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร

ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ มีความสัมพันธ์เชิงบวก กับพฤติกรรมคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้งลงถังขยะ แสดงดังตาราง 3 แสดงให้เห็นว่ากลุ่มแม่บ้านหรือผู้ใหญ่มักมีแนวโน้มคัดแยกขยะ โดยกลุ่มแม่บ้านจะเห็นคุณค่าของขยะรีไซเคิลมาก และระดับการศึกษาที่สูงขึ้น จะสามารถแสวงหาความรู้ โดยเฉพาะสื่อวัตถุ เช่น สื่อออนไลน์ และเข้าใจเนื้อหาเหล่านั้นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนนำไปกำจัด ในขณะที่ความรู้ ทักษะมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับ พฤติกรรมคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้งลงถังขยะ แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมแยกขยะ เป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้และการขัดเกลาทางสังคม

ตาราง 3 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ทักษะ ท่อพฤติกรรมคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้งลงถังขยะ

ปัจจัย	ค่า chi-square	df	ค่า sig
เพศ	11.771	4	0.019*
อายุ	40.903	20	0.004*
ระดับการศึกษา	235.452	28	0.000*
อาชีพ	54.166	28	0.002*
ทัศนคติในเรื่องท่านคิดว่า เป็นเรื่องจำเป็นในการรณรงค์เกี่ยวกับการคัดแยกขยะก่อนทิ้งของหน่วยงานราชการต่าง ๆ	76.053	8	0.000*
ทัศนคติในเรื่องท่านคิดว่า การคัดแยกขยะ ช่วยทำให้การดำเนินการเก็บขยะขนส่ง และการกำจัดมีประสิทธิภาพมากขึ้น	439.288	12	0.000
ทัศนคติในเรื่องท่านคิดว่า การคัดแยกขยะเป็นการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างคุ้มค่าที่สุดและลดการสูญเสียทรัพยากร	445.490	12	0.000

* หมายถึง ระดับนัยสำคัญ < 0.05

การมีส่วนร่วมในการชวนสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้านในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย แสดงดังตาราง 4 แสดงให้เห็นว่าพลังของเครือข่ายสังคมและการมีส่วนร่วม (Social Influence & Participation) การชักชวนกันภายในชุมชน จะเกิดเป็นแรงกดดันเชิงบวก (Positive Peer Pressure) และสร้างบรรทัดฐานใหม่ในสังคม (Social Norms) ที่ทำให้การแยกขยะ กลายเป็นเรื่องปกติที่ทุกคนต้องทำ ตลอดจนการเก็บรวบรวมขยะรีไซเคิลไว้ขาย เช่น ขวดแก้ว ขวดพลาสติก จะส่งผลให้สมาชิก ของชุมชนมีรายได้ แสดงให้เห็นว่าผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ เป็นแรงจูงใจและผลประโยชน์ที่จับต้องได้ (Economic Incentives) เป็นสิ่งกระตุ้นที่มีประสิทธิภาพสูงมาก และการได้รับทราบผลการประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอย แสดงให้เห็นว่าเมื่อเห็นผลการประเมินที่เป็นรูปธรรม (เช่น ปริมาณขยะลดลง ชุมชนสะอาดขึ้น หรือได้รางวัล) จะเกิด ความภาคภูมิใจ และเป็นแรงเสริมให้ทำพฤติกรรมนั้นอย่างต่อเนื่องยาวนาน ความโปร่งใสและการสะท้อนผลกลับ ช่วยสร้างความยั่งยืน และนั่นคือการจัดการขยะในชุมชนอย่างยั่งยืนจะต้องประกอบด้วยแรงจูงใจทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ได้เงินใช้ (Incentive) เพื่อนชวน (Social) และรัฐ/แกนนำรายงานผล (Feedback)

ตาราง 4 ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะต่อพฤติกรรมการเก็บรวบรวมขยะรีไซเคิลไว้ขาย

ปัจจัย	ค่า chi-square	df	ค่า sig
การมีส่วนร่วมในการชวนสมาชิกในครอบครัว และเพื่อนบ้าน ในการแก้ไขปัญหาขยะมูลฝอย	50.273	8	0.000
การมีส่วนร่วมในการมีรายได้ จากการนำมูลฝอยบางประเภทไปขาย	80.453	8	0.000
การมีส่วนร่วมในการได้รับทราบผลการประเมินผลการดำเนินงาน การจัดการขยะมูลฝอย	36.408	8	0.000

อภิปรายผล

ผลการศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมก่อนและหลังโครงการของชุมชนมุสลิมในเขตหนองจอก กรุงเทพมหานคร โดยผลการทดสอบสมมติฐานโดยใช้สถิติ t-test เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างค่าเฉลี่ยพฤติกรรมก่อน และ หลังโครงการของชุมชน พบว่า ได้ค่า (sig.) เท่ากับ 0.000 ซึ่งน้อยกว่าค่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 แสดงว่าชุมชน หลังดำเนินโครงการมีพฤติกรรมในการจัดการขยะดีขึ้นกว่าก่อนโครงการ ในด้านการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้งลงถังขยะ การเก็บ รวบรวมขวดหรือกระป๋องน้ำอัดลมที่บริโภคแล้วนำไปขาย การเก็บรวบรวมขยะที่สามารถนำกลับไปใช้ใหม่ได้ ที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สิริวัฒน์ อายุวัฒน์ และคณะ (2563) พบว่าคะแนนของพฤติกรรมในการคัดแยกขยะมูลฝอย ของครัวเรือนในชุมชน บ้านสระโคก ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก หลังโครงการสูงกว่าก่อนโครงการ อย่างมี นัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และการกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกวิธีหลังการดำเนินโครงการเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เช่นกัน และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วานิช สายยีน (2568) พบว่า หลังการทดลองกลุ่มตัวอย่างมีผลต่างคะแนนเฉลี่ย ของความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ ทักษะเกี่ยวกับการจัดการขยะ การรับรู้โอกาสเสี่ยงของขยะ การรับรู้ความรุนแรงของขยะ การรับรู้ประโยชน์ของการจัดการขยะ การรับรู้อุปสรรคในการจัดการขยะ ปัจจัยเอื้อ ปัจจัยเสริม และพฤติกรรมจัดการขยะ ของประชาชน สูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยพฤติกรรมจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมโดยใช้หลักการ หลัก 3R ซึ่งได้แก่ การลดการใช้ (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) และการนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) มีความสอดคล้องกับหลักศาสนา อิสลาม ในทางอิสลามศึกษา โลกและสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเป็นกรรมสิทธิ์ของอัลลอฮ์ (Agustiniingsih et al., 2022)

บริบทด้านความเชื่อทางศาสนา (Religious Beliefs) ของชุมชนมุสลิมมีความสอดคล้องอย่างแนบแน่นกับวิถีชีวิต โดยในศาสนาอิสลามมีหลักการปรึกษาหารือ (Al-Shura) ที่เรียกว่า "ชูรอ" (Shura) คือการร่วมกันปรึกษาหารือ เพื่อหาข้อยินยอม ร่วมกันในการแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งตรงกับขั้นตอน A (Appreciation) และ I (Influence) ของ AIC ที่เน้นการรับฟัง แลกเปลี่ยน และระดมสมองอย่างเท่าเทียม ทำให้ชาวมุสลิมรู้สึกคุ้นเคยและยอมรับกระบวนการนี้ได้ง่าย (สำนักงานกองทุนการสร้างเสริม สุขภาพ และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2550) ตลอดจนหน้าที่ต่อส่วนรวม (Fardhu Kifayah) ตามความเชื่อที่ว่า การพัฒนา และแก้ไขปัญหาในชุมชน (เช่น ปัญหาขยะ, ยาเสพติด, สุขภาพ) เป็นหน้าที่เชิงสังคมที่ทุกคนต้องร่วมมือกัน หากไม่มีใครทำ ทุกคนจะบาป สิ่งนี้เป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดขั้นตอน C (Control) หรือการอาสาเข้ามารับผิดชอบและลงมือทำร่วมกันอย่างเต็มที่ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมผ่านสายสัมพันธ์ในชุมชน (ความผูกพันเชิงเครือญาติ) และวัฒนธรรมมุสลิมที่ยึดหลัก ความสะอาด เป็นส่วนหนึ่งของศรัทธา (วงจันทร์ นุ่นคง และกิตติยา โต๊ะทอง, 2560) มาเป็นแรงจูงใจในการรณรงค์พฤติกรรมการจัดการขยะ แบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในด้านการลดและคัดแยกขยะที่ต้นทาง การทิ้งขยะในจุดที่กำหนด การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ และการร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์ (Big Cleaning) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ (Huynh et al., 2025) ที่พบว่า การคัดแยก ขยะมูลฝอยในครัวเรือนช่วยปกป้องสิ่งแวดล้อมและลดต้นทุนทางสังคม โดย "ฉันทามติของชุมชน" (Consensus) กฎระเบียบ คือปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการหล่อหลอมความเต็มใจของครัวเรือนในการคัดแยกขยะมูลฝอยในครัวเรือน ณ แหล่งกำเนิด และ "การประชาสัมพันธ์/การรณรงค์" (Propaganda) ก็มีผลกระทบเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ โดยการจัดโปรแกรมชุมชนและการสร้าง บุคคลต้นแบบ ในทำนองเดียวกัน การสนับสนุนให้เกิด "เจตคติต่อพฤติกรรม" (Attitude toward behavior) ในเชิงบวกมากขึ้น โดยเน้นย้ำถึงประโยชน์ด้านสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และเศรษฐกิจ ถือเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความมุ่งมั่นตั้งใจของ ประชาชน โดยการบริจาคเพื่อสาธารณประโยชน์ในทางอิสลาม "วักฟ" (Waqf) ในฐานะทางเลือกการจัดหาเงินทุนที่ยั่งยืน เพื่อยกระดับ โครงการริเริ่มเหล่านี้ (Muhammad et al., 2026)

ปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล พบว่าสมาชิกของครัวเรือนที่มีระดับการศึกษาที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรมการคัดแยก ขยะมูลฝอยก่อนทิ้งลงถังขยะแตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 โดยระดับการศึกษาที่สูงขึ้น จะสามารถแสวงหา ความรู้ โดยเฉพาะสื่อวัตถุ เช่น สื่อออนไลน์ และเข้าใจในเนื้อหาเหล่านั้นได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในเรื่องการคัดแยกขยะมูลฝอย ก่อนนำไปกำจัด ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ กาญจนา โทหา (2563) ในขณะที่ อายุ เพศ อาชีพ มีความสัมพันธ์ต่อ พฤติกรรมการคัดแยกขยะ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ กาญจนา โทหา (2563) และความรู้ในการจัดการขยะ ทักษะคิด เกี่ยวกับการจัดการขยะ มีความสัมพันธ์ต่อพฤติกรรมการจัดการขยะ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วานิช สายยีน (2568) แต่ไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Kamarudin et al. (2022) ที่พบว่าความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อม และการศึกษา ไม่ได้ส่งผล กระทบมากนักต่อปัจจัยในการยอมรับของประชาชนในการคัดแยกขยะในระดับครัวเรือน ในขณะที่วัฒนธรรม พฤติกรรมทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงนโยบาย เป็นปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการยอมรับของประชาชนในการคัดแยกขยะในระดับครัวเรือน ส่งผลให้ ในขณะที่ การมีความรู้ในระดับปานกลางร่วมกับเจตคติเชิงบวกนั้นไม่เพียงพอที่จะขับเคลื่อนให้เกิดพฤติกรรมที่ดี (Yu et al., 2022)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 มัสยิดหรือศูนย์การเรียนรู้ศาสนา สามารถเชื่อมโยงกับหลักศาสนาอิสลาม โดยใช้หลักการ ความสะอาด เป็นส่วนหนึ่งของศรัทธา มาเป็นแรงจูงใจในการรณรงค์ เพื่อให้การจัดการขยะเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติศาสนกิจ

1.2 หน่วยงานท้องถิ่น กำหนดนโยบายเพื่อส่งเสริมให้ครัวเรือนแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง และจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัคร ชุมชนมุสลิมเพื่อดูแลการเก็บและคัดแยกขยะ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาประเด็นของศาสนาโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม เพื่อเปรียบเทียบกับชุมชนที่ไม่ใช่มุสลิม ในพื้นที่อื่น ๆ ของกรุงเทพฯ หรือจังหวัดที่มีบริบทคล้ายกัน เพื่อความแตกต่างด้านวัฒนธรรม

2.2 ศึกษาต่อยอดงานวิจัยเชิงปฏิบัติการในการจัดการขยะร่วมกับการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น แอปพลิเคชันติดตามการแยกขยะ หรือระบบ IoT ในการจัดการขยะมาใช้ในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ศรีมณี และโชติ บดีรัฐ. (2565). การศึกษาความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน ในเขตตำบลท่าเยี่ยม อำเภอสาทเหล็ก จังหวัดพิจิตร. *Journal of Modern Learning Development*, 7(5), 166–178.
- กรมควบคุมมลพิษ. (2567, 2 กรกฎาคม). รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ประจำปี 2566. ศิลปวัฒนธรรม Silpa-mag.com. <https://epo10.pcd.go.th/th/news/detail/175897>
- กาญจนา โทหา. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพสวนพะยอม สาขาโรงพยาบาลร้อยเอ็ด. *วารสารสภาการสาธารณสุข*, 2(1), 42–54.
- กิตติยา โต๊ะทอง. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการขยะของชุมชนในเขตเมือง กรณีศึกษา ชุมชนมัสยิดสุพรรณภูมิ เขตคลองสาน กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิจัยราชภัฏธนบุรีรับใช้สังคม*, 8(1), 147–162.
- จตุพร ไกรกิจราษฎร์ และโชติ บดีรัฐ. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการคัดแยกขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่ตำบลไกรนอก อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย. *Journal of Roi Kaensam Academi*, 7(7), 275–287.
- นภัส นาใจตรง และนรินทร์ สังข์รักษา. (2562). พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามปราชญ์ จังหวัดนครปฐม. *วารสารชุมชนวิจัย*, 13(2), 179–190.
- นรา ระวาดชัย, ทิวากรณ์ ราชูธร, พชร ศรีฤดา, ดรุณี อินทร์ธิดา, วลัยลักษณ์ ราชวงศ์, และศุภานิช ศรีวิไล. (2565). ความรู้ ทักษะ พฤติกรรมการจัดการสิ่งปฏิกูลของคณาจารย์จัดการสิ่งปฏิกูลในจังหวัดนครราชสีมา. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, 17(60), 82–90.
- ปติวลดดา บวรศักดิ์. (2569, 1 ตุลาคม). “หนองจอก” ทำไมถึงเป็นเขตที่อยู่อาศัยของชาวมุสลิม?. ศิลปวัฒนธรรม Silpa-mag.com. https://www.silpa-mag.com/history/article_136037
- พรพรรณ โปร่งจิตร์. (2565). การอพยพของมุสลิมไทย ช่วงทศวรรษ 2550 กรณีศึกษาพื้นที่เขตหนองจอก. *วารสารประวัติศาสตร์มศว*, 47(1), 60–73.
- เพ็ญมาศ สุนทรจิตต์, วิลาวัณย์ ขาดตา, จารุพร ดวงศรี, และกฤษฎา ธานี. (2568). การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะอินทรีย์ในชุมชนบ้านบก ตำบลหนองไข่นก อำเภอม่วงสามสิบ จังหวัดอุบลราชธานี. *Life Sciences and Environment Journal*, 26(2), 279–292.
- วงจันทร์ นุ่นคง และกิตติยา โต๊ะทอง. (2560). จริยศาสตร์สิ่งแวดล้อม ตามแนวทางจริยศาสตร์อิสลาม. *วารสารวิทยาศาสตร์บูรพา*, 22(3), 205–221.
- วันวิสาข์ คงพิรุณ, สรัญญา ถีป้อม, และวิโรจน์ จันท. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะในหมู่บ้านโป่งปะ ตำบลแก่งโสภา อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 26(2), 310–321.
- วานิช สายยีน. (2568). การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารสิ่งแวดล้อมศึกษาการแพทย์และสุขภาพ*, 10(1), 951–960.
- วิรุทธิ์ เอี่ยมสพเกียรติ และวิราสิริ วสิริสิริ. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของผู้ค้าหาบเร่แผงลอย เขตราชเทวี กรุงเทพมหานคร. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 9(2), 277–289.

- สกุณา คงจันทร์, พระวุฒิชัย มหาสทโท (เสียงใหญ่), เทิดศักดิ์ ดวงปันสิงห์, แทนรัฐ สุจारी, และภักดี โพธิ์สิงห์. (2564). รูปแบบการบริหารจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชนอย่างครบวงจร. *วารสารปัญญา*, 28(2), 137–153.
- สำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ และสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข. (2550). *กระบวนการทัศน์อิสลามเพื่อการพัฒนา*. อักษรการพิมพ์
- สิริวัฒน์ อายวัฒน์, นิชา ประตังเถาโต, จารุวรรณ จำแม่น, วันชัยพร พอพริ้ง, จริญญา แก้ววิสัย, นงนุช สิงห์ป้อม, วัชรภรณ์ ทองรินทร์, วิจิตรตรา กันยาประสิทธิ์, และศุภสุตา ชูแสงเพชร. (2563). ประเมินผลการดำเนินโครงการจัดการขยะของชุมชนบ้านสระโคก จังหวัดพิษณุโลก. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 8(1), 68–78.
- สุปรีชา แก้วสวัสดิ์, พัฒนศักดิ์ คำณิจันทร์, ดลรวี แวเอย, ธัญญรัตน์ ศุภการนเรศรัฐ, และปานชนม์ โชคประสิทธิ์. (2562). การพัฒนาแนวทางการสร้างเสริมสุขภาพของเยาวชน ตำบลเกาะลิบง อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 28(2), S31–S42.
- สุปรีชา แก้วสวัสดิ์, สาโรจน์ เพชรหมณี, และทัศนุ เรืองสุวรรณ. (2559). การพัฒนาศักยภาพในการป้องกันโรคอุจจาระร่วงเฉียบพลัน แบบมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษา ตำบลคลองแดน อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 25(5), 801–811.
- อรพินท์ สฟโชคชัย. (2537). *คู่มือการจัดการประชุมเพื่อระดมความคิดในการพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาหมู่บ้านโดยพลังประชาชน*. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย
- Agustiniingsih, M. D., Faiz, M., Pratama, M. Q., & Muzayyanah, L. (2022). Waste Management in Islamic Studies for Sustainable Environmental Preservation. *Advances in Humanities and Contemporary Studies*, 3(2), 218–226.
- Huynh, Q.T.M., Danh, T.D.P., & Thua, N.C. (2025). Significant Factors Influencing Willingness and Success in Household Solid Waste Source Separation: A Case Study in Can Tho City, Mekong Delta Province, Vietnam. *Journal of Applied Sciences & Environmental Management*, 29(11), 3471–3481.
- Kamarudin, N., Nizam, N. Z., & Manan, A. A. A. (2022). Factors Affecting the Public Acceptance Towards Waste Separation at Household Level. *Journal of Technology Management and Technopreneurship*, 10(1), 42–58.
- Muhammad, A. A., Aliyu, S. A., Dalhatu, R. S., Khan, H., & Abdullahi, K. (2026). Islamic Social Finance and Environmental Sustainability: A Study of Waqf-Driven Smart Waste Sorting and Recycling Solutions. *Civilization Research*, 5(1), 230–253.
- Yu, P. L., Ghafar, A. B., Adam, M., & Goh, H. C. (2022). Understanding the Human Dimensions of Recycling and Source Separation Practices at the Household Level: An Evidence in Perak, Malaysia. *Sustainability*, 14, 8023. <https://doi.org/10.3390/su14138023>